

Можливостей»; Громадська організація – благодійний фонд «Дитяча надія»; Міжнародна благодійна функція «Отчий дім»; Молодіжна громадська організація «Скаутська організація «ГАРТ»»; Корпус миру США; благодійний рух «Повна чаша», волонтерський рух «Пенсіонер України», ради організації ветеранів війни та ін.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про волонтерську діяльність: Закон України від 19 квіт. 2011 р., № 3236-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3236-17>.
2. Про волонтерський рух: Закон України від 13 квіт. 2010 р., № 2118-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2118-vi>.
3. Бондаренко З. П. Волонтерська робота у вищому навчальному закладі / З. П. Бондаренко // Вісник Запорізького національного університету. – 2008. – № 1. – С. 25–30.
4. Вайнілович Н. А. Волонтерський рух у сучасному українському суспільстві: мотиваційний аспект / Н. А. Вайнілович // Методологія, теорія і практика соціологічного аналізу сучасного суспільства. – 2010. – № 2. – С. 407–410.
5. Волонтерство: порадник для організатора волонтерського руху / О. В. Безпалько, Н. В. Заверико, І. Д. Зверєва [та ін.] ; уклад. Т.Л. Лях. – К. : ВГЦ «Волонтер», 2001. – 176 с.

Д. М. Пінчук
Сумський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти

САМООСВІТА НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОГО ПРАЦІВНИКА – НЕОБХІДНИЙ КОМПОНЕНТ ІННОВАЦІЙНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ КРИЗИ

XXI століття характеризується прискореним процесом кризи компетентностей, які були характерні для XX століття, знецінюванням знань і вмінь сучасних спеціалістів в різноманітних сферах діяльності, особливо в освіті. Нова освітня парадигма зміщує акценти від засвоєння обсягу інформації на вміння педагога систематично поглиблювати й вдосконалювати свої знання, володіти ними, опанувати досягнення сучасної науки, передового педагогічного досвіду, оволодівати новими, більш удосконаленими практичними вміннями і на цій основі виробляти авторський педагогічний стиль, оригінальну й самобутню систему педагогічних дій, розвивати самостійне й рефлексійне мислення, формувати власну педагогічну позицію.

Нинішній стан освіти характеризується як кризовий. Але не дивлячись на це, держава й суспільство підвищили вимоги до науково-педагогічних працівників щодо застосування ними інноваційних педагогічних технологій та методик у поєднанні з науковою та науково-технічною діяльністю, реалізації принципів індивідуалізації, диференціації, інтеграції навчання у практичній діяльності, впровадження інтерактивних форм, нових методів і засобів навчання й управління, тобто таких професійних умінь і навичок, що ґрунтуються на сучасних

спеціальних знаннях, критичному мисленні, здатності застосовувати наукові надбання на практиці.

Теоретичні основи самосвіти були започатковані Я. Коменським, Д. Локком, А. Дістервегом, Г. Сковородою, К. Ушинським, В. Сухомлинським та іншими. У своїх працях ці науковці не лише розкривають роль самоосвіти в становленні особистості, але й визначають загальні шляхи формування готовності до неї. Окремі сутнісні характеристики поняття «самоосвітня діяльність» виокремлено в роботах А. Громцевої, М. Данилова, Б. Єсіпова, Г. Закірова, Н. Іванової, Н. Кузьміної, П. Підкасистого, М. Скаткіна та інших.

Аналіз науково-методичної, довідкової та енциклопедичної літератури засвідчив різні підходи щодо визначення понять «самоосвіта» та «самоосвітня діяльність». Так, С. Ожегов у «Словнику російської мови» тлумачить самоосвіту як «здобуття знань на основі самостійних занять, без допомоги викладача». [5, 686]. Дещо ширшим можна вважати визначення, подане в «Українському педагогічному словнику»: «Самоосвіта – самостійна освіта, отримання системних знань у певній галузі науки, техніки, культури, політичного життя та ін., яка передбачає безпосередній інтерес особистості в органічному поєднанні із самостійністю у вивченні матеріалу» [3, 143].

На сьогодні, в умовах кризи, особливо виникла потреба у науково-педагогічних працівниках, які здатні до творчої праці, професійного розвитку та саморозвитку, освоєння та запровадження інформаційних технологій, конкурентоспроможних на ринку праці, які мають бажання змінюватися та діяти не зважаючи на обставини. Головним ресурсом суспільства, що розвивається, є люди, не так підготовлені, скільки ті, що бажають розвиватися безперервно.

Проблема самоосвіти педагога стала особливо актуальною в умовах модернізованого інформаційного суспільства, де вміння знайти інформацію та працювати з нею є ключовими компетентностями. Викладач має систематично поповнювати свої знання з педагогіки, психології, методики викладання предмета, цікавитися новинками науки і техніки, бути сучасним і креативним.

Професійна компетентність педагога та його професіоналізм значно впливають на збереження і розвиток потенціалу освітнього простору, на адаптацію вищого навчального закладу до постійно змінюваних умов, на інноваційну діяльність, на забезпечення оптимального функціонування освітнього процесу [1, 23].

Самоосвіта викладача є необхідною умовою професійної діяльності науково-педагогічного працівника, основною формою професійної педагогічної компетентності, яка складається з удосконалення знань та узагальнення педагогічного досвіду. Суспільство завжди висувало й буде висувати до викладачів ВНЗ найвищі вимоги. До різноманітних форм самоосвіти науково-педагогічного працівника можна віднести такі: стажування, ознайомлення з педагогічним досвідом (перегляд відео-

матеріалів про педагогічний досвід інших викладачів, відвідування майстер-класів, відкритих лекцій), розробка авторських методичних матеріалів, авторських програм, презентація досвіду роботи, наукові публікації в пресі, наставництво, видавнича діяльність, експертна робота, участь у методичних семінарах, конференціях, фестивалях, та інше.

Загальновідома істина: добитися успіху може лише той вчитель, який постійно знаходиться на сучасному рівні знань, вільно адаптується до нових тенденцій життя. Поняття «самоосвіти» трактується вченими, як: постійне поповнення професійної та загальнокультурної інформації та систематичне оновлення індивідуального й соціального досвіду. Самоосвіта є об'єктивною потребою, яка мотивується такими чинниками:

- щоденна робота з інформацією;
- творча атмосфера;
- конкуренція;
- зміни в суспільстві;
- громадська, суспільна думка.

Процес самоосвіти містить такі мотивуючі аспекти: вона є продовженням логічного ланцюга професійної освіти (школа, ВНЗ, післядипломна освіта), а також наслідком «незадоволення» професійною освітою. Тому актуальність самоосвіти зумовлена психологічними аспектами та специфікою праці науково-педагогічного працівника: по-перше, самоосвіта повідомляє істину, яка інтерпретується відповідно до власних, часто застарілих поглядів; по-друге, педагоги обмежені у часі для отримання інформації в порівнянні зі студентами.

Самоосвіта – це постійна діяльність викладача, спрямована на розширення та поглиблення знань, умінь, підвищення рівня предметної та методичної підготовки; це безперервний процес самовдосконалення, який включає:

- самооцінку – уміння оцінювати свої можливості;
- самооблік – уміння брати до уваги наявність своїх якостей;
- самовизначення – уміння вибирати своє місце в житті, суспільстві;
- самоорганізацію – уміння планувати, організовувати;
- самореалізацію – реалізація особистістю своїх можливостей;
- самокритичність – уміння критично оцінювати переваги й недоліки власної роботи;
- самоконтроль – вуміння контролювати свою роботу;
- самореалізація – результат самоосвіти [4, 31].

Загальна мета професійного самовдосконалення науково-педагогічного працівника вищого навчального закладу у процесі підвищення кваліфікації полягає у досягненні вершин особистісної і професійної досконалості; в розвитку компетенцій, які інтегруються в професіоналізм діяльності викладача. У процесі самовдосконалення викладач виступає суб'єктом власного розвитку, який визначає й активно виконує певні дії з удосконалення власної особистості й діяльності.

Особистісний саморозвиток і професійне самовиховання нерозривно пов'язані між собою. Обидва процеси складні за своєю структурою та здійсненням, проте оволодіння технологією професійного самовиховання й саморозвитку допоможе педагогу продуктивно організувати самостійну підготовку до професійної діяльності та скоротить шлях до майстерності [2, 35].

«Вчити самого себе» – повинно стати девізом кожної особистості. Уміння самому здобувати знання й застосовувати їх на практиці споконвіку було життєвою необхідністю людини. Нині ця потреба стає для кожного нормою буття. Давньогрецький філософ Аристотель сказав: «Навчитися чогось можна, лише коли сам це зробиш» [6, 7].

Як висновок, можна навести слова Джимі Рона – усесвітньо відомого філософа бізнесу, який розробляв стратегії діяльності Coca-Cola, I.B.M., Херох, General Motors і був особистим бізнес-тренером Білла Гейтса: «Формальна освіта допоможе вам вижити, а самоосвіта приведе вас до успіху». Самоосвітня діяльність як різновид інформальної освіти є довгостроковою інвестицією педагога в майбутнє, що уможлиблює його неперервне професійно-особистісне зростання, пошук способів професійної самореалізації, допомагає стати конкурентоспроможним на ринку освітніх послуг.

ЛІТЕРАТУРА

1. Глюза О. А. Формування самоосвітньої компетентності педагога / Олена Глюза // Завуч. – 2014. – № 5–6 (125–126). – С. 22–31.
2. Голобородова М. М. Самоосвіта педагога як умова підвищення його професійної компетентності / М. М. Голобородова, О. А. Ключко, Т. М. Зінченко, М. П. Гладко // Завучу усе для роботи. – 2014. – № 3–4 (123–124). – С. 34–36.
3. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник [Текст] / С. У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
4. Грищок Т. В. Самоосвіта вчителя як засіб підвищення професійної майстерності / Т. В. Грищок // Актуальні проблеми університетської та професійної післядипломної освіти в кризових умовах : матеріали Всеукраїнської інтернет-конференції [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://naps.gov.ua/ua/press/releases/565>
5. Педагогический энциклопедический словарь / [гл. ред. Б. М. Бим-Бад ; ред.: М. М. Безруких, В. А. Болотов, Л. С. Глебова и др.]. – М. : Большая Российская энциклопедия, 2003. – 528 с.
6. Тоболін В. А. Самоосвітня діяльність вчителя: вимога чи необхідність / В. А. Тоболін // Історія та правознавство. – 2013. – № 14–15 (330–331). – С. 5–7.

О. О. Пташенчук

Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

САМОРЕАЛІЗАЦІЯ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ БІОЛОГІЇ В НАБУТТІ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Актуальність проблеми самореалізації людини зумовлена тим, що вона є специфічним та визначальним критерієм у формуванні особистості. Зазвичай виділяють дві найбільші сфери реалізації – це професійна діяльність та реалізація себе в родині. Для нинішнього соціуму питання